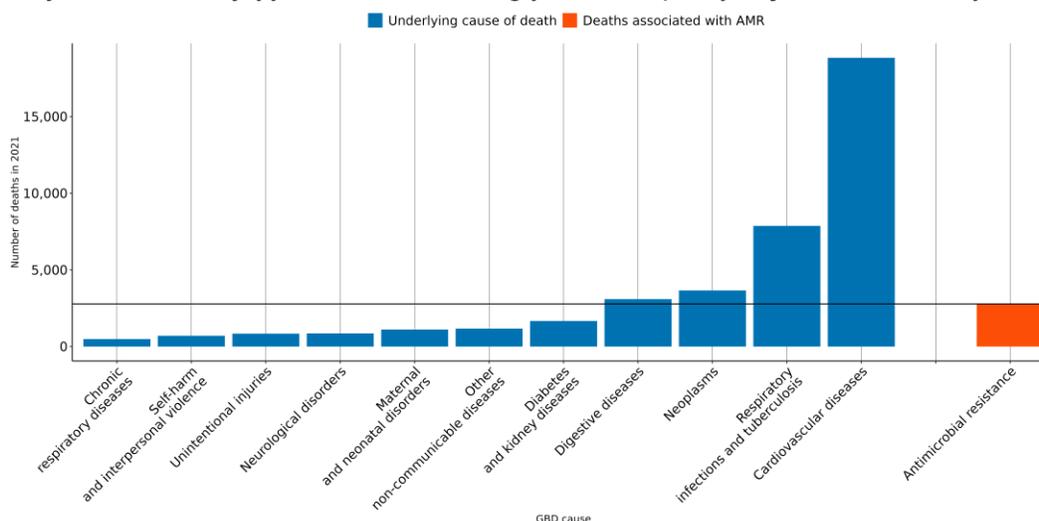

Türkmenistanda antibiotiklere garşy durmagyň ýüki

Ýerine ýetiriji gysgaça maglumat

- Antimikrobiyal garşylyk (AMR) bütin dünýäde saglyga uly howp salýar, 1990-njy ýyldan bäri Türkmenistanda her ýyl **800-den gowrak adam ölüär**.
- 2021-nji ýylda bu ýerde AMR bilen bagly **takmynan 690 sany UI (503-878) ölüm we 2 780 UI (2 130-3 430) ölüm boldy**.
- 2021-nji ýylda AMR bilen bagly ölümleriň iň köp sany **ýurtda 50 — 69 ýaş** aralygyndaky adamlaryň arasynda boldy.
- 2021-nji ýylda iň howply patogen-derman kombinasiýalarynyň arasynda metisiline çydamly *Staphylococcus aureus*, karbapenemlere çydamly *Acinetobacter baumannii* we karbapenemlere garşy durýan *Streptococcus pneumoniae* bardy.

1-nji surat 2021-nji ýylda AMR bilen bagly we sebäp boýunça ölenleriň sany

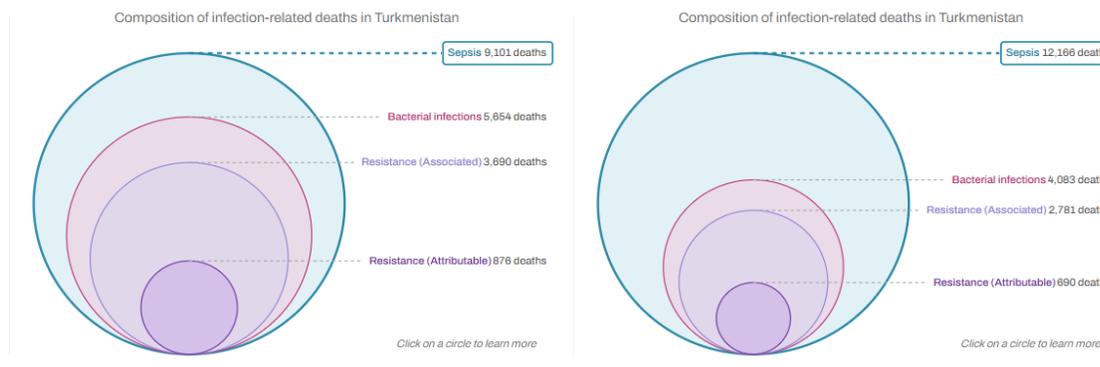
- 2021-nji ýylda AMR (2-nji suratda portakal bar) bilen bagly ölümleriň sany ýurtda ölümiň esasy sebäpleri (gök reňkde görkezilen) bilen deňeşdireniňde ýokarydy. AMR bilen baglanyşykly ölümler Global Burden of Disease (GBD) ölümiň birnäçe sebäplerinde bolup geçýär we AMR öz-özünden ölümiň esasy sebäbi däl.
- [2024-nji ýylda BMG-niň Baş Assambleýasynyň antibiotikler boýunça ýokary derejedäki duşuşygynda Ýurduň agzalary 2030-njy ýyla çenli AMR bilen bagly ölümleriň bütin dünýäde sanyny 2019-njy ýylyň başlangyç derejesine \(4,95-den 4,45 milliona çenli\) 10% azaltmagy maksat edinmäge razylaşdylar](#). Emma [biziň öňünden](#) aýdylanlarymyza görä, eger sazlaşykly hereket edilmese, eger häzirki ýagdaý dowam etse, AMR bilen bagly ölümleriň **sany 5,5 milliona** (UI 4,8 — 6,2) ýetip biler. Türkmenistan üçin 10% azalmak AMR bilen bagly ölümleriň sanyny **2 780-e** çenli azaltmagy aňladýar, emma häzirki wagtda bu ýurtda 2030-njy ýylda AMR bilen bagly **ölümleriň sany 3 160-a yetip biler**.

Türkmenistanda AMR

Esasy pikirler

- Antimikrobiyal garşylyk (AMR) bütin dünýäde saglyga uly howp salýar, 1990-njy ýyldan bäri her ýyl *bir milliondan gowrak adam ölýär*.
- 2021-nji ýylda bütin dünýäde 4,71 (95% ynamsyzlyk aralygy (UI) 4,2-5,2) million adam dermanlara garşy durýan bakteriýalar bilen baglanyşyklydy.
- Şol ýyl 1,14 (UI 1 - 1,3) million adam dermanlara garşy durýan bakteriýalar sebäpli öldi.
- *Eger bilelikde çäre görülmese, 2025-2050-nji ýyllar aralygynda bakteriýalaryň AMR bilen gös-göni baglanyşykly 39 (UI 33 - 46) million ölümi göz öňünde tutulýar*. Bu bolsa her minutda üç adamyň ölmegine deňdir.

2-nji surat Türkmenistanda 1990-2019-njy ýyllar aralygynda ýokanç kesel bilen bagly 30 ýyl ölüm we AMR bilen baglanyşykly ölümleri deňeşdirmek.

- Bu we beýleki görnüşlere interaktiw seretmek [üçin Ýükleri kesgitlemek üçin ýokanç sebäpleri we garşylyk görkezmeleriniň netijelerini ölçemek \(MICROBE\) saýtyna giriň](#).
- **Türkmenistanda 2021-nji ýylda AMR bilen bagly 690 sany UI (503-878) we AMR bilen bagly 2 780 UI (2 130-3 430) adam öldi**. Bu ýerde ýokanç kesellere garşy durýan bakteriýalar neşe serişdelerine garşy durmadyk bolsa, olaryň öňüni alyp bolardy. Eger ýokanç keselleriň doly öňüni almadyk bolsa, "baglanyşykly ölümler" hasaplanylýar.
- Türkmenistan 2021-nji ýylda AMR bilen bagly ýaş standartlaşdyrylan ölüm derejesi 204 döwletde **88-nji orunda durýar**.
- *1-nji tablisada* 2021-nji ýylda iň köp ölüme sebäp bolan bakteriýalar görkezilýär (↑ 1990-2021-nji ýyllar aralygynda ýyllyk ösüşiň artýandygyny görkezýär, ↓ ýyllyk peselme trendini görkezýär), *2-nji tablisada* bolsa 2021-nji ýylda iň köp ölüme sebäp bolan patogen-derman kombinasiýalary görkezilýär.

1-nji tablisa. 2021-nji ýylda iň köp ölüme sebäp bolan bakteriýalar (parantez içinde ölenleriň sany)

Burden rank	Overall susceptible and resistant	Associated	Attributable
		Streptococcus pneumoniae 633 UI (536-730) ↓	Streptococcus pneumoniae 458 UI (337-580) ↓
	Staphylococcus aureus 588 UI (479-696) ↑	Escherichia coli 442 UI (337-548) ↑	Acinetobacter baumannii 100 UI (82-118) ↑
	Escherichia coli 511 UI (419-602) ↓	Klebsiella pneumoniae 388 UI (317-459) ↓	Klebsiella pneumoniae 97 UI (78-116) ↓
	Klebsiella pneumoniae 469 UI (389-549) ↓	Staphylococcus aureus 349 UI (223-475) ↑	Escherichia coli 94 UI (64-124) ↑
	Pseudomonas aeruginosa 388 UI (320-457) ↓	Pseudomonas aeruginosa 266 UI (204-329) ↓	Staphylococcus aureus 75 UI (37-113) ↑
	Mycobacterium tuberculosis 369 UI (277-462) ↓	Acinetobacter baumannii 250 UI (199-301) ↑	Pseudomonas aeruginosa 67 UI (48-86) ↓
	Acinetobacter baumannii 250 UI (199-301) ↑	Mycobacterium tuberculosis 125 UI (17-232) ↑	Mycobacterium tuberculosis 54 UI (0-134) ↑
	Enterococcus faecalis 131 UI (102-159) ↑	Enterobacter spp. 82 UI (62-102) ↑	Serratia spp. 20 UI (16-25) ↑
	Enterobacter spp. 122 UI (98-146) ↑	Enterococcus faecalis 80 UI (61-100) ↑	Enterobacter spp. 17 UI (13-21) ↓
	Group A Streptococcus 98 UI (82-114) ↓	Serratia spp. 70 UI (56-84) ↑	Enterococcus faecalis 15 UI (9-22) ↑

Annualized rate of change (1990-2021): <-3% (dark blue), -3% to -1.5% (light blue), -1.5% to 0% (medium blue), 0% to 1.5% (light red), 1.5% to 3% (medium red), 3% to 5% (dark red), >5.0% (darkest red)

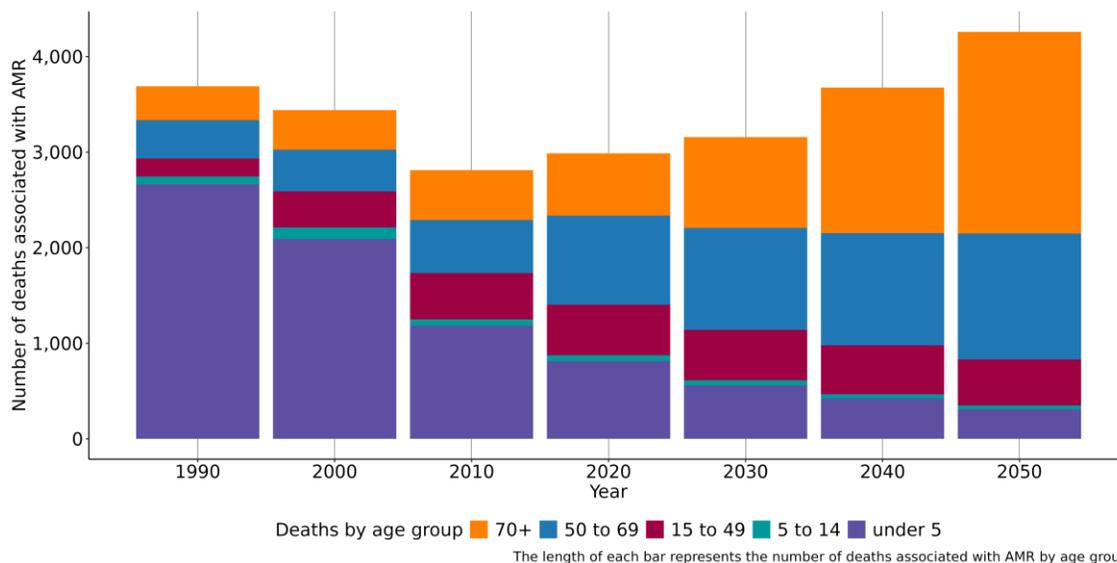
2-nji tablisa. 2021-nji ýylda iň köp ölüme sebäp bolan kombinasiýalar (parantez içinde ölenleriň sany)

Burden Rank	Associated	Attributable
	Escherichia coli Aminopenicillin 401 UI (231-571) ↑	Streptococcus pneumoniae Carbapenems 52 UI (28-76) ↓
Klebsiella pneumoniae Aminoglycosides 375 UI (305-444) ↓	Acinetobacter baumannii Carbapenems 49 UI (36-61) ↑	
Streptococcus pneumoniae TMP-SMX 334 UI (208-461) ↓	Staphylococcus aureus Methicillin 42 UI (12-73) ↑	
Escherichia coli TMP-SMX 319 UI (234-404) ↓	Mycobacterium tuberculosis MDR excluding XDR 36 UI (0-95) ↑	
Streptococcus pneumoniae Beta-Lactam/Lactamase Inhib. 307 UI (189-425) ↓	Escherichia coli 3GC 34 UI (22-46) ↑	
Klebsiella pneumoniae TMP-SMX 287 UI (217-357) ↓	Klebsiella pneumoniae Aminoglycosides 32 UI (24-41) ↓	
Escherichia coli 3GC 287 UI (184-389) ↑	Acinetobacter baumannii Fluoroquinolones 27 UI (21-33) ↑	
Klebsiella pneumoniae Fluoroquinolones 267 UI (195-338) ↑	Streptococcus pneumoniae Beta-Lactam/Lactamase Inhib. 23 UI (13-32) ↓	
Staphylococcus aureus Macrolides 251 UI (182-321) ↑	Pseudomonas aeruginosa Carbapenems 22 UI (12-32) ↑	
Acinetobacter baumannii 3GC 250 UI (199-301) ↑	Klebsiella pneumoniae Fluoroquinolones 20 UI (13-27) ↑	

Annualized rate of change (1990-2021): <-3% (dark blue), -3% to -1.5% (light blue), -1.5% to 0% (medium blue), 0% to 1.5% (light red), 1.5% to 3% (medium red), 3% to 5% (dark red), >5.0% (darkest red)

- Antimikrobiyal garşylyga garamazdan, 2021-nji ýylda iň köp ölen ýokanç sindromlar: (parantez içinde müňlerçe ölüm), gan akymynyň ýokançlyklary (2 210 UI (1 800-2 620)), aşaky dem alyş ýollarynyň ýokançlygy (COVID-den başga) (1 840 UI (1 540-2 130)), çiş ýollarynyň ýokançlygy we piyelonefrit (453 UI (346-559)), inçesekel (369 UI (277-462)), peritoneal we garyn içi ýokançlyklar (358 UI (277-439)).

3-nji surat. 1990-2020-nji we 2050-nji ýyllar aralygynda ýaş toparlary boýunça AMR bilen bagly ölümleriň sany

- Türkmenistanda 1990-njy ýylda 5 ýaşa ýetmedik adamlar AMR bilen bagly iň köp ölümi başdan geçirdi, emma 2021-nji ýyla çenli bu ýagdaý üýtgedi, sebäbi 50 — 69 ýaş aralygyndaky adamlaryň arasynda iň köp öldi. Bu bolsa 5 ýaşa ýetmedik adamlaryň arasynda ýokanç keselleriň önüni almagyň AMR bilen bagly ölümleriň sanynyň azalmagyna ýardam edendigini görkezýär. 2021-nji ýylda 50 — 69 ýaş aralygyndaky adamlaryň arasynda AMR bilen bagly ölümleriň sany 928 UI (654-1 200), 100 000 adama 408 UI (310-507) boldy.

Türkmenistan üçin maglumat çeşmeleri

Umuman, 19 513 okuw ýylyny öz içine alýan 520 million aýratyn ýazgylyar ýa-da izolatlar baha bermek prosesine giriş maglumaty hökmünde ulanyldy. Aşakda bu ýurduň giriş maglumatlary görkezilýär.

3-nji tablisa. Çeşme görnüşleri boýunça Türkmenistan üçin maglumat girişleri

Çeşme hili	ýyl	Nusga ululygy	Nusga ululygy birlikleri
Antibiotikleri ulanmak	1990-2021	124	Okuw ýylynyň maglumatlary

Köpräk maglumat

GRAM hakynda:

Antimikrobiyal çydamlylyk boýunça bütindünýä barlag (GRAM) proyektiniň maksady **bütün dünýäde antibiotiklere garşy durmagyň (AMR) ýüküniň möçberini we trendlerini dogry we öz wagtynda kesgitlemek**, karar kabul etmek we gözleg geçirmek üçin bejeriş görkezmelerini we gün tertibini düzmek, ýüze çykýan kynçylyklary anyklamak we global strategiýalara maglumat bermek üçin trendlere gözegçilik etmek, şeýle hem wagtyň geçmegi bilen bejergilere baha bermegi aňsatlaşdyrmak.

GRAM Oksford Uniwersiteti-IHME Strategik hyzmatdaşlygynyň esasy proyektidir. GRAM Beýik Britaniýanyň Saglygy goraýyş we sosial üpjünçilik ministrliginiň Fleming fondunyň hem-de Wellcome Trustyň goldawy bilen döredildi.

Ähli serişdeler:

IHME-de AMR analizi barada ähli maglumatlary tapyp bilersiňiz.

<https://www.healthdata.org/antimicrobial-resistance>.

Bu we beýleki görnüşlere interaktiw seretmek üçin [Ýük kesgitlemesi üçin ýokanç sebäpleri we çydamlylyk netijelerini ölçemek \(MICROBE\) saýtyna giriň](#).

Maglumat çeşmeleri:

Ýurtlar boýunça maglumat giriş çeşmeleriniň sanawyny we sebitler boýunça AMR-niň netijelerini ýüklemek üçin [Global Health Data Exchange \(GHDx\)](#).

Biziň bilen habarlaşyň:

- Döwlet işgärlerinden, saglygy goraýyş edaralaryndan ýa-da ylmy-barlag edaralaryndan geçirilen barlaglar we soraglar üçin: engage@healthdata.org
- Köpçülikleýin habar beriş serişdeleri bilen bagly soraglar üçin: media@healthdata.org
- **Bluesky:** @ihmeuw.bsky.social
- **Twitter:** @IHME_UW
- **Facebook:** <https://www.facebook.com/IHMEUW>
- **LinkedIn:** <https://www.linkedin.com/company/institute-for-health-metrics-and-baha-bermek>